

исполнения правовых норм, обостренного чувства правды, справедливости и законности.

Список основных источников

1. Пастушеня А. Н. Юридическая психология : учеб. пособие. Минск : Акад. МВД, 2020. 275 с.
2. Стульба С. А. Психологические компоненты профессиональной деятельности руководителей органов внутренних дел : моногр. Минск : Акад. МВД, 2021. 159 с.

УДК 378.147

А. М. Шубадзёрава

*дацэнт кафедры сацыяльна-гуманітарных дысцыплін
Магілёўскага інстытута МУС,
кандыдат філалагічных навук, дацэнт*

КЛАСТАРНЫ МЕТАД НАВУЧАННЯ ПРЫ ВЫКЛАДАННІ ДЫСЦЫПЛІН САЦЫЯЛЬНА-ГУМАНІТАРНАГА ПРОФІЛЮ

CLUSTER METHOD OF LEARNING IN TEACHING DISCIPLINES OF THE SOCIAL AND HUMANITARIAN PROFILE

***Анацыя.** У артыкуле аналізуецца кластарная сістэма навучання, якая шырока выкарыстоўваецца і накіравана на павышэнне якасці адукацыі. Разгледжаны паняцці «кластар» і «адукацыйны кластар», таксама змястоўныя асаблівасці гэтых паняццяў, апісаны віды кластараў, якія могуць выкарыстоўвацца ў працэсе вывучэння дысцыплін сацыяльна-гуманітарнага профілю.*

***Ключавыя словы:** кластар, інтэрактыўны метады навучання, інавацыйныя тэхналогіі, метадыка, блок-схемы, кластары-прэзентацыі, арт-кластары, работа ў малых групах, дысцыпліны сацыяльна-гуманітарнага профілю.*

***Annotation.** The article analyzes the cluster system of education, which is widely used and aimed at improving the quality of education. The concepts of «cluster» and «educational cluster» are considered, as well as its meaningful features, the types of clusters that can be used in the process of studying the disciplines of the social and humanitarian profile are described.*

***Keywords:** cluster, interactive learning method, innovative technologies, methodology, block diagrams, presentation clusters, art clusters, work in small groups, social and humanitarian disciplines.*

Сучасная сістэма адукацыі характарызуецца вялікім аб'ёмам інфармацыі, які нарастае з неверагоднай хуткасцю. Ва ўмовах шырокіх інфармацыйных магчымасцей, цыфравізацыі адукацыйнага асяроддзя навучэнцы павінны арыентавацца ў вялікім патоку атрыманай інфармацыі, умець прадукцыйна асэнсоўваць яе, знаходзіць эфектыўныя метады, спосабы вырашэння пастаўленых задач, у цэлым яны павінны мець сучаснае прафесійнае мысленне, быць цяглівымі, талерантнымі, валодаць навыкамі дзелавога ўзаемадзеяння і супрацоўніцтва. Таму востра паўстае пытанне аб выбары і далейшым выкарыстанні педагагічных тэхналогій, накіраваных на фарміраванне неабходных кампетэнцый будучых спецыялістаў. Традыцыйныя спосабы перадачы ведаў ужо не могуць забяспечыць развіццё ў навучэнцаў названых вышэй якасцей. Неабходна аддаваць перавагу інтэрактыўным метадам навучання, галоўнай задачай якіх з'яўляецца развіццё крытычнага мыслення студэнтаў, якое прадугледжвае асэнсаванае ўспрыманне імя інфармацыі і яе наступнае засваенне.

У якасці інтэрактыўнага метаду навучання можа быць выкарыстаны, напрыклад, кластарны метады. У розных метадычных крыніцах гэты метады называюцца па-рознаму: «карта паняццяў», «карта-схема», «асацыяграма» і інш. У навуковай і навукова-метадычнай літаратуры сустракаюцца і розныя азначэнні дадзенага паняцця. Кластарам называюць «графічны спосаб арганізацыі матэрыялу, які дазваляе зрабіць нагляднымі тыя мысленчыя працэсы, якія адбываюцца пры вывучэнні якой-небудзь тэмы, гэта своеасаблівы «наглядны мазгавы штурм» [1, с. 299]. Кластар разглядаюць як педагагічную стратэгію, якая дазваляе навучэнцам свабодна разважаць над якой-небудзь тэмай, дае доступ да ўласных ведаў, разумення ці ўяўленняў пра пэўную тэму, а таксама развівае памяць і прасторавае мысленне. Існуюць меркаванні, што кластарнае навучанне — «гэта тэхналогія, якая абапіраецца на сістэмна-дзейнасны падыход, а таксама прынцыпы актыўнасці і дыферэнцыяцыі навучання, яна можа забяспечыць развіццё навыкаў разумовых дзеянняў, інтэлектуальных здольнасцяў навучэнцаў, развіццё камунікатыўных навыкаў і навыкаў самастойнага пошуку ведаў» [2, с. 78].

Кластарны падыход узнік у эканамічнай навуцы як сучасная форма міжгаліновых комплексаў; новая тэхналогія ў сферы менеджменту, якая дазваляе павысіць канкурэнтаздольнасць асобнай галіны, рэгіёна або дзяржавы ў цэлым. У эканамічную літаратуру тэрмін «кластар» быў уведзены Майклам Портэрам у 1990 годзе. У краінах постсавецкай прасторы кластарны падыход заявіў аб сабе на дзесяцігоддзе пазней,

чым у краінах Захаду. Першапачаткова кластарны падыход меў месца ў прамысловай сферы і іншых галінах вытворчасці.

У наш час метадалогія кластара актыўна выкарыстоўваецца ў сферы адукацыі і можа быць прыдатнай пры вывучэнні любой дысцыпліны. У навучальным працэсе вышэйшых навучальных устаноў кластарны метада вучыць студэнтаў ператвараць вусную і пісьмовую інфармацыю ў сціслую графічную форму, што фарміруе ў іх прафесійнае мысленне за кошт сістэматызацыі і выдзялення найбольш значных элементаў зместу навучання. Працэс кластарызацыі дазваляе інтэграваць розныя віды інфармацыі ў наглядны знакавы вобраз, які, будучы ўспрыняты, пасля можа быць разгорнуты і служыць апорай для мысленчых і практычных дзеянняў.

Існуюць розныя віды кластараў. Так, паводле спосабаў складання кластары бываюць традыцыйныя (папяровыя) і кластары-прэзентацыі (электронныя), паводле спосабаў афармлення матэрыялу — лінейныя кластары (блок-схемы) і арт-кластары (кластары-малюнкi) і інш. Важна адзначыць, што кластарная тэхналогія навучання паспяхова выкарыстоўваецца ў індывідуальнай, групавой, парнай вучэбнай дзейнасці, эфектыўная для працы ў малых групах.

Кластар — гэта гнуткі шматфункцыянальны метада, які можна выкарыстоўваць на розных этапах адукацыйнага працэсу. Напрыклад, спачатку на лекцыі выкладчык прадстаўляе кластар-прэзентацыю (як узор). Потым па некаторых тэмах пасля тлумачэння матэрыялу студэнты на практычных ці семінарскіх занятках самастойна складаюць такія кластары (аналаг канспекта). Можна ўжываць кластар для прамежкавай ацэнкі ведаў навучэнцаў (праверачныя працы па тэарэтычным матэрыяле, якія афармляюцца ў такім выглядзе) і пры завяршэнні вывучэння тэм вучэбнай дысцыпліны — на этапе сістэматызацыі ведаў (навучальная група пад кіраўніцтвам выкладчыка складае тэматычны кластар). На такіх занятках кластар дазваляе навучэнцам атрымаць цэласнае ўяўленне пра вывучаную тэму, бо ён з'яўляецца сціслым, але досыць змястоўным канспектам. Да кластара можна звяртацца на працягу ўсяго курса, дапаўняючы яго новым матэрыялам.

Навучальны кластар уяўляе сабой інтэлект-карту, схему, у цэнтры якой размяшчаецца галоўнае слова (паняцце, закон, тэма, задача), далей ад яго разыходзяцца стрэлкі да звязаных з ім слоў, ад апошніх таксама адыходзяць стрэлкі да іншых слоў і г. д. Утвараецца «лагічная гронка» ключавых паняццяў тэмы. Аднак, калі галоўным словам з'яўляецца «аб'ёмнае» паняцце або тэма, кластар атрымліваецца на лісце шывтка

занадта перагружаным вялікай колькасцю дробных элементаў. У такім выпадку неабходна забяспечыць навучэнцаў лістамі вялікага фармату.

Кластарная тэхналогія дапамагае студэнтам вызначыць змест адукацыйнай задачы, устанавіць яе праблемны характар, выявіць неабходную інфармацыю, у тым ліку з прыцягненнем дадатковых рэсурсаў, дзякуючы чаму дасягаецца больш стараннае вывучэнне тэмы. Сутнасць навучальнага кластара заключаецца ў тым, каб выявіць сэнсавыя адзінкі тэмы і іх графічнае афармленне ў пэўным парадку ў выглядзе схемы.

Вопыт работы з кластарнай формай навучання па дысцыплінах сацыяльна-гуманітарнага профілю («Рыторыка», «Беларуская мова (прафесійная лексіка)», «Сацыяльная псіхалогія») дазваляе вылучыць метадычныя прыёмы, найбольш эфектыўныя пры правядзенні заняткаў такога тыпу.

Кластарнае навучанне добра рэалізуецца ў малых групах, калі навучэнцы самі нясуць адказнасць за адукацыйны працэс. Сутнасць дадзенай працы: кожны дасягае сваіх навучальных мэт толькі ў тым выпадку, калі іншыя члены групы дасягаюць сваіх. Пры такім навучанні кожны студэнт атрымлівае пэўны сацыяльны вопыт, які набываецца ў працэсе дасягнення агульнага выніку шляхам узаемадзеяння з іншымі членамі групы, выпрацоўвае навыкі зносін у дыскусіі і вучыцца аргументаваць сваю пазіцыю. Вялікай перавагай данага віду вучэбнай дзейнасці з'яўляецца магчымасць уключэння абсалютна ўсіх навучэнцаў групы ў агульную работу.

Выкладчык павінен правесці папярэднюю работу па фарміраванні малых груп (4–5 чалавек), улічыўшы наступныя моманты. Па-першае, сфарміраваньня груп павінны быць разнародныя па ступені падрыхтаванасці яе ўдзельнікаў, гэта павышае матывацыю слабых навучэнцаў. Па-другое, пры фарміраванні груп неабходна імкнуцца да таго, каб у іх былі ўключаны навучэнцы з рознабаковымі інтарэсамі. Па-трэцяе, неабходна ўлічыць разнастайнасць сацыяльна-псіхалагічных характарыстык і псіхалагічную сумяшчальнасць членаў групы.

Загадзя трэба паклапаціцца пра тое, каб навучэнцы камфортна адчувалі сябе падчас сумеснай працы, бо яны павінны кантактаваць у працэсе сумеснай дзейнасці, г. зн. бачыць адзін аднаго; неабходна падрыхтаваць матэрыялы для работы: падручнікі, рабочыя лісты для складання кластараў на кожную групу, даведачныя і дапаможныя матэрыялы.

На пачатку заняткаў выкладчык знаёміць навучэнцаў з тэхналогіяй складання кластараў і дэманструе кластар па тэме, якая будзе разглядацца на занятках. Далей прапануе кожнай групе скласці кластар

па асобным пытанні тэмы. Перад выкананнем заданняў абавязкова нагадвае правілы групавой працы, якіх трэба прытрымлівацца, і крытэрыі ацэнкі задання і групы ў цэлым.

Падчас праверкі выкананых заданняў пажадана даць магчымасць выступіць з падрыхтаваным кластарам навучэнцу, які мае невысокі бал па дадзенай дысцыпліне, абмеркаваць яго выступленне і складзены групай кластар.

Выкарыстанне кластараў у вучэбнай дзейнасці мае шэраг пераваг. У працэсе работы з кластарам у навучэнцаў фарміруюцца важныя ўменні: арыентавацца ў вялікім аб'ёме матэрыялу, знаходзіць галоўнае; фармуляваць пытанні; устанаўліваць прычынна-выніковыя, лагічныя і асацыятыўныя сувязі; параўноўваць і аналізаваць; пераходзіць ад прыватнага да агульнага, успрымаючы праблему ў цэлым. Выбраная форма пазнавальнай дзейнасці, кластар, дазваляе актывізаваць работу навучэнцаў і павысіць матывацыю. Пры гэтым прыём кластара вучыць студэнтаў выказаць сваё меркаванне, сфарміраванае на падставе назіранняў, вопыту і новых атрыманых ведаў, развівае навыкі адначасовага разгляду некалькіх пазіцый, здольнасці да творчай перапрацоўкі інфармацыі.

Такім чынам, уменне навучэнцаў працаваць з кластарам, дапамагае ім авалодаць універсальнай тэхналогіяй, якая спатрэбіцца не толькі на занятках па дысцыплінах сацыяльна-гуманітарнага профілю, але і на іншых, паколькі кластарны метадаў — гэта адзін з эфектыўных спосабаў развіцця інтэлектуальных здольнасцей, аналітычнага мыслення навучэнцаў у працэсе міжасобнай камунікацыі.

Спіс асноўных крыніц

1. Сергеева Н. М. Использование кластерного метода для активизации речемыслительной деятельности при обучении русскому языку как иностранному // Проблемы модернизации современного высшего образования: лингвистические аспекты : материалы VII Междунар. науч.-метод. конф., Омск, 21 мая 2021 г. / Омский автобронетанковый инженер. ин-т. Омск, 2021. С. 299–304.

2. Кичева И. В., Дзоблаева М. И. Методический потенциал применения кластерной технологии // Университетские чтения — 2023 : материалы регион. межвуз. науч.-практ. конф., Пятигорск, 12–13 янв. 2023 г. Пятигорск : Пятигор. гос. ун-т, 2023. С. 77–82.